

ז'אן בודריאר

מצרפתית: הילה קרס עריכה מדעית: אלי שיינפלד

תלי התלים הסבוכים של ה"חברתי" טובבים סביב אותו רפרנט¹ ספוגי, אותה מציאות שהיא בה בעת אטומה וצלולה, אותו אין: ההמונים.² הם כדור הבדולח של הסטטיסטיקות, "נסחפים ברוחות ובזרמים", בצלמם של החומר וכוחות הטבע. כך לפחות מציגים אותם בפנינו. אפשר "למגנט" אותם, החברתי עוטף אותם כחשמל סטטי, אך רוב הזמן הם דווקא "מסות", כלומר מקבלים את כל החשמל של החברתי והפוליטי ומנטרלים אותו לבלי שוב. אין הם מוליכים טובים של הפוליטי, ולא מוליכים טובים של החברתי, וגם לא מוליכים טובים של משמעות בכלל. הכול עובר דרכם, הכול מושך אותם אליו, אך מתפזר בתוכם מבלי להותיר עקבות. וביסודו של דבר מאז ומעולם נותרה הקריאה להמונים ללא מענה. הם אינם קורנים, להיפך – הם קולטים את כל קרינת הקונסטלציות ההיקפיות: המדינה, ההיסטוריה, התרבות, המשמעות. ההמונים הם האינרציה, כוח האינרציה, כוחו של הנייטרלי.

מבחינה זו ההמון מאפיין את המודרניות שלנו, בהיותו תופעה בעלת נטייה גבוהה לקריסה פנימה, שלא ניתן לצמצמה במלואה לשום פרקטיקה או תיאוריה מסורתית, ואולי אפילו שום פרקטיקה או תיאוריה בכלל.

בייצוג המדומה צפים ההמונים באיזושהו מקום בין סבילות לספונטניות פראית, אבל תמיד כאנרגיה פוטנציאלית, כמצבור של חברתי ושל אנרגיה חברתית, היום רפרנט אילם, מחר – דמות ראשית בהיסטוריה, כשהם ייטלו לעצמם את רשות הדיבור ויחדלו להיות "הרוב הדומים"; אבל דווקא להמונים אין היסטוריה לכתוב, לא עבר ולא עתיד, אין להם אנרגיות וירטואליות לשחרר וגם לא תשוקות להגשים: העוצמה שלהם עכשווית, כל כולה כאן – עוצמתם היא עוצמת הדממה שלהם. עוצמה של ספיגה וניטרול, שעולה מלכתחילה על כל העוצמות הפועלות עליה. עוצמה

1. [בסמנטיקה, האובייקט או המצב שהסימן הלשוני מתייחס אליו. מעתה, כל ההערות המופיעות בסוגריים מרובעים הן הערות מתרגמת/עורך].
2. [בצרפתית משמשת המילה masses גם במשמעות: המונים, וגם: מסות, וביחיד: masse, כלומר מסה גם במובן הפיזיקלי. בודריאר משחק לאורך הטקסט על שני המובנים הללו].

אינרטיית מסוימת, שיעילותה שונה מזו של כל תבניות הייצור, הקרינה וההתפשטות שעליהן פועל הדמיון שלנו, וכן הרצון להרוס תבניות אלה. צורה בלתי מתקבלת ובלתי מובנת של קריסה פנימית (האם זה עדיין "תהליך"? – נקודת ההתנגשות של כל מערכות החישה שלנו, ואשר כנגדה הן מתחמשות בכל ההתנגדויות, מכסות בהתפרצות מחודשת של כל המסומנים ובהתלקחות של המסמנים את ההתמוטטות המרכזית של המשמעות.

את הריק החברתי חוצים אובייקטים אווריריים וערימות גבישיות החגים ופוגשים זה את זה בתוך סביבה מוחית צלולה־אפלה. כך הוא ההמון, החיבור בסביבת ריק של חלקיקים אינדיבידואליים, של פסולת חברתית ותנופות תקשורתיות: ערפילית אטומה, שצפיפותה ההולכת וגוברת סופגת את כל האנרגיות ואלומות האור שבסביבתה, ולבסוף מתמוטטת תחת כובד משקלה שלה. חור שחור שהחברתי נבלע לתוכו. היפוכו הגמור, אפוא, של המובן ה"סוציולוגי". הסוציולוגיה יכולה רק לתאר את התרחבות החברתי וגלגוליו. היא מתקיימת רק מתוך ההיפותרזה החיובית והסופית של החברתי. הבליעה החוזרת או הקריסה פנימה של החברתי חומקות ממנה. היפותרזה מותו של החברתי היא גם ההיפותרזה של מותה שלה.

המונח "המון" איננו מושג. כליטמוטיב בדמגוגיה הפוליטית, זהו מונח נימוח, צמיג, לומפן־אנליטי³. סוציולוגיה טובה תנסה להתעלות מעל מונח זה אל עבר קטגוריות "מעודנות יותר": סוציו־מקצועיות, מעמדיות, קטגוריות הקשורות במעמד תרבותי, וכיוצא בכך. טעות: דווקא דרך שוטטות סביב מונחים נימוחים וא־ביקורתיים כאלה (בדומה ל"מאנה" של פעם⁴) נוכל להגיע רחוק יותר מן הסוציולוגיה הביקורתית החכמה. יתרה מזאת, במבט לאחור יתברר לנו שהמושגים "מעמד חברתי", "חיס חברתי", "כוח", "מעמד", "מוסד" וכן המושג "חברתי" עצמו – כל המושגים הבהירים מדי שעליהם יצאה תהילת המדעים הלגיטימיים – מעולם לא היו בעצמם אלא מושגים מעורפלים. אלא שלגביהם הושגה הסכמה למען מטרות מסתוריות, והן שימורו של קוד ניתוח מסוים.

דווקא הרצון לדייק במונח "המון" הוא שגוי מעיקרו, ומגניב משמעות לתוך דבר מחוסר משמעות. אומרים: "המון הפועלים". אבל ההמון לעולם אינו ההמון של הפועלים, וגם לא של סובייקט או אובייקט חברתי אחר. "המוני האכירים" של פעם אכן לא היו מסות: רק אלה החופשיים מהתחייבויותיהם הסימבוליות נעשים מסות, אלה ש"בוטלו" (לכודים ב"רשתות" אינסופיות) ונועדו שלא להיות אלא מסוף אינסופי של אותם דגמים, שאינם מצליחים לשלב אותם בתוכם ואינם מייצרים אותם בסופו של דבר אלא כנשורת סטטיסטית. ההמון נעדר תארים, פרדיקטים, איכויות, נקודת ייחוס. זו בדיקת ההגדרה שלו, או חוסר ההגדרה הרדיקלי

3. [מושג הנגזר מהמונח המרקסיסטי לומפן־פרולטריון (Lumpenproletariat), המתייחס לקבוצות שוליים בחברה.]

4. [מאנה (mana) – מונח אנתרופולוגי לתיאור כוח על־טבעי באדם או בחפץ.]

שלו. אין לו "ממשות" סוציולוגית. אין לו דבר וחצי דבר עם אף אוכלוסיה *ממשית*, אף גוף, אף מצרף חברתי מסוים. כל ניסיון לאפיין אותו אינו אלא מאמץ למזוג אותו חזרה לתוך הסוציולוגיה ולעקור אותו מאותו טשטוש, שאפילו אינו הטשטוש שבשוויון הערך (ההמון כסכום בלתי מוגבל של יחידים שווי ערך: $1 + 1 + 1 + 1 -$ כזו היא ההגדרה הסוציולוגית) אלא זה שבניטרלי, כלומר לא האחד ולא האחר (*ne-uter*).

הקוטביות שבין האחד לאחר כבר איננה בתוך ההמון. דבר זה הוא היוצר את הריק ואת עוצמת הקריסה שההמון מפעיל על כל המערכות, המתקיימות מן ההפרדה או ההבחנה בין הקטבים (שניים, או רבים במערכות מורכבות יותר). דבר זה הוא הגורם לכך שתנועת משמעות בתוכו אינה אפשרית: המשמעות מתפזרת בתוכו מיד בדומה לאטומים בריק. דבר זה גורם גם לכך שאי אפשר לו להמון להיות *מונכד*, משום שלא האחד ולא האחר אינם קיימים בו עוד.

המון ללא דיבור הנוכח עבור כל הדוברים חסרי ההיסטוריה. חיבור ראוי להערצה בין מי שאין להם דבר לומר לבין ההמונים שאינם מדברים. אפסות כבדה של כל שיח באשר הוא. לא היסטוריה ולא פאשיזם פוטנציאלי, אלא חיקוי באמצעות החשת כל הסימוכין שאבדו. ההמון – קופסה שחורה של כל הסימוכין, המובנים שלא נקלטו, ההיסטוריה הבלתי אפשרית, מערכות הייצוג שאינן בנמצא – הוא מה שנשאר לאחר שכל מה שקשור לחברתי נשכח.

בכל הנוגע לחוסר האפשרות להזרים משמעות בהמון, הדוגמה הטובה ביותר היא אלוהים. ההמונים מעולם לא זכרו מאלוהים דבר מלבד התמונה שלו – לעולם לא את האידיאה. האידיאה של אלוהים מעולם לא נגעה בהם ונותרה עניין לכוהני דת, וכך גם אימי החטא והגאולה האישית. מה שזכרו ההמונים הוא מקסם הקדושים והמרטירים, יום הדין, מחול המתים, הכישוף, המופע והטקס של הכנסייה, האימננטיות של הפולחן – כנגד הטרנסצנדנטיות של האידיאה. ההמונים היו ונשארו עובדי אלילים בדרכם, מעולם לא נרדפו בידי הרשות העליונה, אלא הם חיים מהכסף הקטן שבצלמים, באמונות התפלות ובשטן. פרקטיקות מנוונות בהשוואה לעיקר הרוחני של האמונה? ספק. זו דרכם שלהם להשתמש בבנליות של הפולחנים ואלילי החולין כדי לחמוק מן הציווי הפסקני של המוסר והאמונה והציווי הנשגב של המשמעות – שאותה דחו ההמונים מאז ומעולם. לא שלא עלה בידיהם להגיע למעלת המאורות העליונים של הדת: הם התעלמו מהם. הם אינם מסרבים למות למען אמונה, מטרה או אליל. מה שהם מסרבים לו הם הטרנסצנדנטיות, המתת, ההבדל, הציפייה, ההסתגפות הבונים את מועד הפירעון הנעלה של הדת. בשביל ההמונים *מלכות האלוהים* היתה על פני האדמה מאז ומעולם, באימננטיות

הפגניות של הצלמים, במופע שעשתה מהם הכנסייה. מחטף פנטסטי של העיקרון הדתי. ההמונים ספגו את הדת לתוך פרקטיקת הכישוף והמופע שכבר היו ברשותם.

כל התבניות הגדולות של התבונה זכו לגורל דומה. הן לא תיארו את מסלולן, לא עקבו אחר תוואי סיפורן אלא רק על קו הרכס הדק של השכבה החברתית שהמשמעות בידיה (ובעיקר המשמעות החברתית), אך בעיקרן חדרו לתוך ההמונים רק במחירו של מחטף, של עיוות רדיקלי. כך אירע לתבונה ההיסטורית, לתבונה הפוליטית, לתבונה התרבותית, לתבונה המהפכנית – וכך גם לתבונה של החברתי עצמו, שהיא המעניינת ביותר משום שנראה היה שהיא אינהרנטית להמונים ושהיא ייצרה אותם במהלך התפתחותה. האם ההמונים הם "אספקלריית החברתי"? לא, אין הם משקפים את החברתי וגם אינם משתקפים בו – אספקלריית החברתי היא הבאה להשתבר עליהם.

אפילו דימוי זה אינו מדויק, שכן הוא עדיין מזכיר את הרעיון של עצם מלא, בעל עמידות אטומה. ואולם ההמונים, המסות, פועלים יותר כחור שחור אדיר מימדים, המטה, מכופף ומעוות ללא רחם את כל האנרגיות וקרינות האור הקרבות אליו. כדור בעל נטייה לקריסה פנימית, שבו התכופות המרחבים מואצת וכל המימדים מתעקמים כלפי עצמם, והתפתחותם נסוגה לאחור עד כדי היעלמות, והם אינם מותירים בעמדתם ובמקומם אלא אזור של בליעה פוטנציאלית.

תהום המשמעות

וכך גם לגבי המידע.

יהא תוכנו אשר יהא, פוליטי, פדגוגי, תרבותי – תכליתו תמיד להעביר משמעות, לשמור את ההמונים תחת המשמעות. ציווי לייצור משמעות, המתבטא דרך הציווי המתחדש ללא הרף להפיכת המידע למוסרני: להיטיב ליידע, להיטיב לחברת, להעלות את הרמה התרבותית של ההמונים, וכיוצא בכך. שטויות: למרבה השערוריה עומדים ההמונים בהתנגדותם לציווי זה של התקשורת הרציונלית. נותנים להם משמעות, הם רוצים מופע ראוותני. שום ניסיון לא צלח להמיר אותם לרצינות של התכנים ואפילו לא לרצינות של הקוד. נותנים להם מסרים, הם רוצים רק סימנים, הם סוגדים למשחקי הסימנים והסטריאוטיפים כאילילים, הם סוגדים לכל התכנים בתנאי שיתמוססו לכדי רצף ראוותני. מה שהם דוחים הוא ה"דיאלקטיקה" של המשמעות. ואין תועלת בטענה שמתעתעים בהם. זו השערה צבועה תמיד המאפשרת לשמר את הנוחות האינטלקטואלית

של יצרני המשמעות: לדבריהם חותרים ההמונים מעצמם אל מאורותיה הטבעיים של התבונה. כל זאת כדי שיעלה בידם של יצרני המשמעות לרקום מזימה הפוכה: לטעון שההמונים עומדים מרצונם ה"חופשי" בסירובם כלפי המשמעות ודבקים בתשוקתם במופע הראווה – לנוכח האולטימטום של המשמעות. השקיפות הזו והרצון הפוליטי הזה נראים להם חשודים כמו המוות. באפם עולה ריח הכפייה המפשטת שמאחורי ההגמוניה האידיאלית של המשמעות, והם מגיבים בדרכם בצמצום כל סוגי השיח הנשמעים לתוך מימד אי-רציונלי אחד ויחיד ומחוסר בסיס, שבו מאבדים הסימנים את משמעויותיהם ומתכלים בתוך ההיקסמות: מימד הראווה.

שוב, לא מדובר בתעותועים: מדובר בדרישתם שלהם, באסטרטגיית נגד מפורשת וחיובית – מאמץ לספיגה והשמדה של התרבות, הידע, השלטון, החברתי. מאמץ עתיק יומין, המגיע כיום למלוא היקפו. אנטגוניזם מן השורשים, המאלץ אותנו להפוך את כל התרחישים המקובלים: לא עוד המשמעות כמגמה אידיאלית של החברות שלנו, כשכל מה שחומק ממנה אינו אלא נשורת, המיועדת להיספג בחזרה במועד זה או אחר – אלא להפך, דווקא המשמעות אינה אלא תאונה דו-משמעית וחסרת תולדות, תוצאה של התכנסות אידיאלית של מרחב פרספקטיבי ברגע נתון (ההיסטוריה, הכוח, וכו'), אלא שלמעשה היא נוגעת תמיד רק בשבריר זעור ובקרום שטחי של ה"חברות" שלנו. דבר זה נכון גם לגבי היחידים: אנו מוליכים משמעות רק לפרקים, ובעיקרו של דבר אנו מהווים מסה מיסודנו, וחיים רוב זמננו באורח שטוף פאניקה או תלוי מקרה, טרם המשמעות או מעבר לה.

אלא שהכול משתנה בעקבות היפותזה הפוכה זו.

הנה דוגמה אחת מאלף לזלזול במשמעות, להווי של הסבילות הדוממת.

בליל הסגרתו של קלאוס קרואסן⁵ שידרה הטלוויזיה משחק כדורגל שבו השתתפה צרפת במוקדמות לגביע העולם. כמה מאות אנשים הפגינו מול כלא סנטה, כמה עורכי דין התרוצצו בלילה, עשרים מיליון בני אדם בילו את הערב מול המסך. התפרצות עממית של שמחה עם ניצחונה של צרפת. חלחלה ומורת רוח בקרב הנפשות הנאורות לנוכח האדישות השערורייתית הזו.

לה מונד:⁶ "השעה תשע בערב. בשעה זו כבר הוציאו את עורך הדין הגרמני מכלא סנטה. בעוד דקות מספר יכבוש רושטו את השער הראשון." מלודרמה של מורת רוח.⁷ אף לא תהייה אחת לגבי מסתרי האדישות הזו. כולם מציינים סיבה אחת ויחידה: תמרזן ההמונים בידי השררה, ההיקסמות שלהם מכדורגל. מכל מקום, אדישות זו לא צריכה הייתה להיות, ולכן

5. [Klaus Croissant]; עורך הדין של ננופיית באדר-מינה שהוסגר מצרפת לגרמניה.
6. [Le Monde], העיתון היומי החשוב ביותר בצרפת.
7. המצטרפת למרירות של השמאל הקיצוני ולציניות ה"אינטליגנטי" שלו ביחס לרוב הדומם. לדוגמה, בכתב העת שארלי הבזו (Charlie Hebdo): "הרוב הדומם מצפצף על הכול, בתנאי שהוא מהמהם לו בערב בנעלי הבית... הרוב הדומם – שיהיה ברור – סותם את הפה רק מפני שבסופו של דבר הוא הקובע את החוק. הוא חי טוב, הוא אוכל טוב, הוא עובד רק כמה שצריך. מה שהוא זורש ממנהיגיו הוא יחס אבזי וביטחון עד כמה שצריך, בלויית המנה הקטנה והבלתי מסוכנת שלו של דמיון יומימי."

אין לה דבר לומר לנו. במלים אחרות, מנשלים את ה"רוב הדומם" אפילו מהאדישות שלו, אין לו אפילו זכות שיכירו לו באדישותו וייחסו לו אותה, השלטון הוא שוב מי שלכאורה לחש את האפתיה הזו באוזניו.

איזה בוז מסתתר מאחורי הפרשנות הזו! משל לא היה ביכולתם של ההמונים המוקסמים להחזיק בהתנהגות משלהם. מפעם לפעם מואילים להעניק להם איזו ספונטניות מהפכנית שדרכה הם מצליחים להעיף מבט חטוף על ה"רציוליות של תשוקתם שלהם", זה כן, אבל שאלוהים ישמור עלינו מפני הדממה שלהם והאינרציה שלהם. אלא שדווקא אדישות זו היא הדורשת שינתחו לאור הגסות ה"חיונית" שלה, במקום שיקשרו אותה למאגיה לבנה או לניכור פלאי שמסיט לכאורה תמיד את הציבור מייעודו המהפכני.

אך לצד זאת, כיצד עלה בידי השלטון לבצע מחטף זה? שמה נוכל לחקור עובדה מוזרה זו, שלאחר כמה מהפכות ומאה או שתיים של חניכה פוליטית, ולמרות העיתונים, האיגודים המקצועיים, המפלגות, האינטלקטואלים וכל האנרגיות המוקדשות לחינוך העם ולגיוסו, יש עדיין (ובדיוק כך גם יהיו בעוד עשר או עשרים שנה) אלף איש שיתקוממו ועשרים מיליון שיישארו "סבילים" – ולא סתם סבילים, אלא ממש, באמת ובתמים, בשמחה ואפילו מבלי לשאול את עצמם מדוע, יעדיפו משחק כדורגל על פני דרמה אנושית ופוליטית? מוזר שקביעה זו מעולם לא הניעה את הניתוח, אלא להפך – חיזקה את השקפתו לגבי כוח מתמרן כול יכול והמון נדכא בתרדמת בלתי ניתנת לפענוח. אבל דבר מכל זה אינו נכון, והשניים הם אשליות: הכוח אינו מתמרן דבר, וההמונים לא תועים ולא מכושפים. השלטון שמח מדי להטיל על הכדורגל אחריות קלה, או אף להעמיס על כתפיו שלו את האחריות השטנית לניוון ההמונים. הדבר מחזק את אשלייתו שהוא הכוח, ומסיח את תשומת הלב מן העובדה המסוכנת הרבה יותר – שאדישותם של ההמונים היא הפרקטיקה האמיתית, היחידה שלהם, שאין לדמיין כל פרקטיקה אידיאלית אחרת, שאין מה לבכות, אלא יש לנתח כל זאת כעובדה גולמית של תגובת נגד קולקטיבית וכסירוב ליטול חלק באידיאלים, נאורים ככל שיהיו, שמציעים להם.

מה שעומד על הפרק בעיני ההמונים הוא אחר. עדיף שנרשום זאת לפנינו ונכיר בכך שכל תקווה למהפכה, כל התאוות לחברתי ולשינוי חברתי הצליחו לפעול עד עתה רק בזכות אחיזת העיניים הזו, ההתכחשות המדהימה הזו. עדיף לשוב ולצאת לדרך, כפי שעשה פרויד במישור הנפשי;⁸ מן השארית הזו, מן המשקע העיוור הזה, מנשורת המשמעות הזו, מאותו בלתי-מנוחת ואולי בלתי-נתיח (יש סיבה טובה לכך שמעולם לא יזמו היפוך קופרניקי כזה בעולם הפוליטי, והיא שהסדר הפוליטי כולו עלול לשלם על כך את המחיר).

8. כאן נעצרת האנלוגיה עם פרויד, שכן האקט הרדיקלי שלו סופו בהיפנתזה של ההדחקה והלא-מודע, הנפתחת עדיין כלפי האפשרות – שזכתה לניצול נרחב מאז – של ייצור משמעות, של שילובם חזרה של התשוקה והלא-מודע לתוך חלוקת המשמעות. סימפניה מתזמרת, שבה ההיפוך הבלתי ניתן לדוקציה של המשמעות מתיישב בתרויש הממותן היטב של התשוקה, בצילה של הדחקה הנפתחת כלפי האפשרות ההפוכה, של השחרור. מכאן העובדה ששחרור התשוקה – שבה לתקן את אובדן המשמעות במקום להחריף אותו – יכול היה להחליף בקלות רבה כל כך את המהפכה הפוליטית. ואולם אין מדובר כלל ועיקר במציאת פרשנות חדשה להמונים במונחים של כלכלה ליבידינלית (שבה הקונפורמיזם או ה"פאשיזם" של ההמונים מקושר למבנה סמוי, לתשוקה מעורפלת לכוח ולהדחקה הניזונה במקרה הצורך מהדחקה ארכאית או מדחף מוות). זו החלופה היחידה כיום לניתוח המרקסיסטי הפגום. אלא שזה אותו הניתוח בתוספת עיוות אחד נוסף. פעם היו מייחסים להמונים על לא עוול בכפם ייעוד מהפכני שהשעבוד המיני מסכל אותו (רייך, Reich), כיום אנו מייחסים להם תשוקה לניכור ולשעבוד, או מעין מיקרופאשיזם יומיומי, שאינו מובן יותר מן הדחף הווירטואלי שלהם לשחרור. ואולם התשוקה לפאשיזם ולכוח אינה קיימת יותר מן התשוקה למהפכה. תקווה אחרונה: שלהמונים יהיה לא-מודע או תשוקה, והדבר יאפשר לנו לראות אותם שוב תמך ככתומכים של המשמעות. התשוקה, שאותה ממציאים מחדש בכל מקום, אינה אלא מסגרת הייחוס של הייאוש הפוליטי. ולאחר שאסטרטגיית התשוקה נשחקה תחת המרקטינג המפעלי, נוסף לה כיום עידון במסגרת קידום ההמונים כמהפכנים.

גדולתו ושקיעתו של הפוליטי

נדמה לנו שהפוליטי והחברתי בלתי ניתנים להפרדה, כקונסטלציות תאומות, לפחות מאז המהפכה הצרפתית, תחת דגלו (המכריע או לא) של הכלכלי. אך דבר זה נכון ככל הנראה רק לגבי שקיעתם הברזומנית בעינינו כיום.

כשהפוליטי הגיח אל עבר הרנסנס של המרחב הדתי והכנסייתי ומצא לו ביטוי אצל מקיאבלי, הוא לא היה תחילה אלא משחק סימנים גרידא, אסטרטגיה גרידא שאינה בוחלת בכל "אמת" חברתית או היסטורית, אלא להפך, משחקת על היעדרה של האמת (כפי שמאוחר יותר שיחקה האסטרטגיה החילונית של הישועים על היעדרו של האל). תחילה, החלל הפוליטי הוא מאותו סדר כמו חלל התיאטרון המכניסטי של הרנסנס או החלל הפרספקטיבי שבציור, ההולך ומומצא באותו רגע. הצורה היא צורת משחק, לא מערכת ייצוג – סמיווגיה⁹ ואסטרטגיה, ולא אידיאולוגיה – והשימוש בה הוא שימוש של וירטואוזיות ולא של אמת (כמו המשחק המעודן והמקביל לכך, של בלתזר גרסיאן באיש החצר¹⁰). הציניות והיעדר המוסר של הפוליטיקה המקיאבלית נמצאים כאן: לא בשימוש חסר העכבות באמצעים, שהאוזן הגסה מייחסת בטעות למקיאבליזם, אלא באי־אכפתיות בכל הקשור במטרות. אולם דווקא כאן, כפי שניטשה היטיב להבחין – בזלזול כלפי אמת חברתית, פסיכולוגית והיסטורית ובהפעלת הסימולקרות¹¹ כפי שהם – מצוי מירב האנרגיה הפוליטית, במקום שבו הפוליטי הוא משחק, ועדיין לא מצא לעצמו סיבה.

9. [ייצור ועיצוב סימנים בכל אמצעי ולכל צורך ("יווגיה" – עבודה, בניגוד ל"לוגיה", לימוד, חקר)].
10. Balthazar Garcian – *L'Homme de*
Cour (במקור: *Oraculo Manuel y arte de prudencia*); בלתזר גרסיאן (1658–1601), סופר ופילוסוף יסווי חשוב שחי בתקופת תור הזהב בספרד.
11. [סימולקרה – העתק ללא מקור]

מאז המאה השמונה עשרה, ובייחוד מאז המהפכה, נוטה הפוליטי באופן מכריע. הוא מעמיס על עצמו התייחסות חברתית, ומיוחס לו ערך חברתי. מרגע זה הוא נכנס לתוך ייצוג, והמשחק שלו נשלט בידי המנגנונים הייצוגיים (לתיאטרון גורל מקביל: הוא הופך לתיאטרון של ייצוג. כך גם לגבי החלל הפרספקטיבי: מן המנגנון המכאני שהיה בנקודת המוצא, הוא הופך למקום שבו נחרתת האמת של החלל ושל הייצוג). הבמה הפוליטית הופכת לבמה שעליה מעלים מסומן יסודי: העם, רצון העם, וכיוצא בזה. היא כבר אינה עובדת על הסימנים לבדם, אלא על משמעות, ולכן מיד מוטלת עליה החובה לסמן על הצד הטוב ביותר אותו ממשי שהיא מבטאת, וחובה עליה להפוך לשקופה, למוסרית ולענות על האידיאל החברתי של ייצוג מוצלח. ואף על פי כן עוד תהיה התנדודות למשך זמן ארוך בין המרחב הייחודי של הפוליטי לבין הכוחות המשתקפים בו: החברתי, ההיסטורי, הכלכלי. התנדודות זו תואמת ככל הנראה את תור הזהב של מערכות הייצוג הבורגניות (החוקתיות: אנגליה של המאה השמונה עשרה, ארצות הברית של אמריקה, צרפת של המהפכות הבורגניות, אירופה של 1848).

עם ההגות המרקסיסטית, על התפתחויותיה העוקבות, נפתח קיצו של

הפוליטי ושל האנרגיה הייחודית לו. כאן מתחילה ההגמוניה הסופית של החברתי והכלכלי, והאילוץ הכופה על הפוליטי להיות המראה החוקתי, המוסדי והמבצעת של החברתי. האוטונומיה של הפוליטי מצויה ביחס הפוך להגמוניה ההולכת וגוברת של החברתי.

ההגות הליברלית מתקיימת תמיד ממעין דיאלקטיקה נוסטלגית בין השניים, אולם ההגות הסוציאליסטית, ההגות המהפכנית, חותרת בכנות לקראת פירוק הפוליטי עם קץ ההיסטוריה, בתוך השקיפות המוחלטת של החברתי.

ידו של החברתי על העליונה. אולם ברמה זו של הכללה, של רוויה, שבה החברתי אינו עוד אלא דרגת האפס של הפוליטי, בנקודה זו של ייחוס מוחלט, של נוכחות חובקת כול ושל פיצולו בכל המרווחים של החלל הפיזי והמנטלי – מה עלה בגורלו של החברתי עצמו? זהו האות לקיצו: האנרגיה של החברתי מתהפכת, המסוימות שלו אובדת, איכותו ההיסטורית והאידיאליות שלו מתפוגגות לטובת סדר דברים, שלא רק שהפוליטי התנדף ממנו, אלא שלחברתי עצמו אין בו שם. אלמוני. *ההמונים.*

הרוב הדומם

הפוליטי מתדלדל ממערך אסטרטגי טהור למערכת ייצוג ואחרי כן לתרחיש הנוכחי של ניאור־פיגורציה, כלומר לתרחיש שבו המערכת מנציחה את עצמה תחת אותם סימנים משוכפלים, אלא שהללו אינם מייצגים עוד דבר וכבר אין להם "שווה ערך" ב"ממשות" כלשהי או ב"עצם" חברתי ממשי כלשהו: אין כבר הכתרה פוליטית, משום שאין כבר אפילו רפרנט חברתי בעל הגדרה קלאסית (עם, מעמד, פרולטריון, תנאים אובייקטיביים), שיעניק תוקף לסימנים פוליטיים יעילים.

פשוט אין כבר מסומן חברתי שייתן תוקף למסמן פוליטי.

הרפרנט היחיד המתפקד עדיין הוא הרוב הדומם. כל המערכות העכשוויות פועלות על ישות ערפילית זו, על אותו חומר צף שקיומו כבר אינו חברתי אלא סטטיסטי, ושאופן הופעתו היחיד הוא הסקר. סימולציה באופק של החברתי, או יותר נכון באופק שממנו נעלם כבר החברתי.

העובדה שהרוב הדומם (או ההמונים) הוא רפרנט מדומה, אין פירושה שהוא אינו קיים. פירושה, שכבר אין לרוב הדומם ייצוג אפשרי. ההמונים כבר אינם רפרנט, משום שכבר אינם שייכים לסדר של הייצוג. הם אינם מתבטאים, אלא סוקרים אותם. הם אינם משתקפים, אלא בוחנים אותם.

משאל העם (ואמצעי התקשורת הם משאל עם מתמיד ובו שאלות/תשובות מפוקחות) מחליף את הרפרנט הפוליטי. אלא שהסקרים, המבחנים, משאל העם ואמצעי התקשורת הם מנגנונים שאינם נובעים עוד ממימד מייצג, אלא ממימד של חיקוי. הם אינם מכוונים עוד אל רפרנט, אלא אל דגם. המהפכה כאן היא מוחלטת, בלויית מנגנוני החברתיות הקלאסית (שעימהם עדיין נמנים הבחירות, המוסדות, הרשויות המייצגות ואפילו המדכאות): בכל אלה עוברת משמעות חברתית מקוטב אחד למשנהו, במבנה דיאלקטי המותיר מקום לתמרונים פוליטיים ולסתירות.

הכול משתנה בתוך מנגנון החיקוי. למשל, בזוג סקר/רוב דומם כבר אין קטבים ולא מונחים דיפרנציאליים, ועל כן גם החשמל של החברתי איננו עוד: נוצר בו קצר בשל הבלבול בין הקטבים, במעגליות מוחלטת של האיתותים (בדיוק כפי שקורה לפיקוד המולקולרי ולחומר שהוא מעצב בדי.אן.איי ובקוד הגנטי). זו צורתו האידיאלית של החיקוי: התמוטטות הקטבים, תנועה מעגלית של הדגמים (זו גם המטריצה של כל תהליך קריסה פנימית).

ההמונים המופצצים בגירויים, במסרים ובמבחנים כבר אינם אלא מרבץ אטום ועיוור, כמו צברי הגז הכוכבי שניתן להכיר רק דרך ניתוח ספקטרום האור שלהם – ספקטרום קרינות המקביל לסטטיסטיקות ולסקרים – אלא שכבר לא ניתן לדבר על ביטוי או ייצוג, רק על חיקוי של חברתי שנותר לעד בלתי ניתן לביטוי ובלתי מבוטא. זו משמעות שתיקת ההמונים. אלא ששתיקה זו היא פרדוקסלית – אין זו שתיקה שאינה מדברת, אלא שתיקה האוסרת שידברו בשמה. ובמובן זה היא רחוקה מלהיות צורה של ניכור – היא נשק מוחלט.

איש אינו יכול לטעון שהוא מייצג את הרוב הדומם, וזו נקמתו. ההמונים כבר אינם גורם שניתן להתייחס אליו כפי שהתייחסו בעבר למעמד או לעם. ההמונים המסוגרים בשתיקתם כבר אינם סובייקט (ומעל לכול אינם נושא של ההיסטוריה), ומכאן שאי אפשר יותר לומר אותם, לבטא אותם, לייצג אותם, וגם לא להעביר אותם דרך "שלב המראה" הפוליטי ומעגל ההזדהויות המדומות. אפשר לראות איזו עוצמה נולדת מכך: מאחר שההמונים אינם סובייקט יותר, הם כבר לא יכולים להיות מנוכרים – לא בשפתם שלהם (אין להם שפה), ולא בכל שפה אחרת שתתיימר לדבר בשמם. קץ התקוות המהפכניות. משום שהללו עסקו תמיד בספקולציות על האפשרות שההמונים – בדומה למעמד הפרולטריון – יתכחו לעצמם כהמונים. אלא שההמון אינו מקום של שליליות או של התפרצות, אלא מקום של ספיגה וקריסה פנימה.

הוא בלתי נגיש לדפוס השחרור, המהפכה והאמינות ההיסטורית, וזה אורח ההתגוננות שלו, דרכו שלו לספק להם מענה נגדי. כדגם של סימולציה

וכפרנט מדומה בשימושו של מעמד רפאים פוליטי, שכבר אינו יודע איזה סוג של "כוח" הוא מפעיל כלפיו, מהווה ההמון בה בעת את מותו, את קיצו של התהליך הפוליטי שאמור לשלוט בו. הפוליטי כרצון וכייצוג הולך ונבלע בתוך ההמון.

נדמה היה במשך זמן רב שהאסטרטגיה של השררה מתבססת על האפתיה של ההמונים. ככל שהיו סבילים יותר, כך היה השלטון בטוח יותר. אלא שלוגיקה זו מאפיינת רק את השלב הברוקרטי והצנטרליסטי של השררה, והיא פונה כיום כנגדה: האינרציה שטיפח השלטון הפכה לאות למותו שלו. על כן הוא מבקש להפוך את האסטרטגיות: מסבילות להשתתפות, מדממה לדיבור. אבל מאוחר מדי. סף ה"מסה הקריטית", סף התפתחות לאחר של חברתי מתוך אינרציה, כבר נפרץ.¹²

12. המונח "מסה קריטית", המיוחס בדרך כלל לתהליך פיצוץ גרעיני, משמש כאן בהקשר של קריסה גרעינית. מה שאנו עדים לו בתחום החברתי והפוליטי, במקביל לתופעת ההתפתחות אחרת של ההמונים והרוב הדומם, הוא מעין התפרצות הפוכה של כוח האינרציה - וגם לזו יש נקודת אל-חזור.

בכל מקום מבקשים לדובב את ההמונים, לוחצים עליהם להיות קיימים ברמת החברה, הבחירות, האיגודים המקצועיים, והמין - בדרך של השתתפות בחגיגה, בביטוי החופשי וכן הלאה. יש להעלות באוב את רוח הרפאים, ועליה לומר את שמה. דבר אינו מראה ביתר חדות כי הבעיה היחידה האמיתית כיום היא שתיקת ההמונים, הדממה של הרוב הדומם.

כל האנרגיות מתכלות בניסיון לשמר את ההמון כזליגת טיפות בעלת כיוון מוגדר, ולמנוע ממנו לשקוע חזרה באינרציה אחוזת הפאניקה ובשתיקה שלו. מאחר שכבר איננו חלק ממלכות הרצון או הייצוג, נופל ההמון בתחום הדיאגנוסטיקה, בתחום הגדת העתידות פשוטה כמשמעה - ומכאן שלטונם החובק עולם של המידע והסטטיסטיקה: יש להאזין להמון בסטטוסקופ, לנחש אותו, להוציא ממנו דברי אורקל כלשהם. ומכאן טירוף הפיתוי, ההשתדלות והשידול סביבו. מכאן הניבוי מבוסס ההד, האפקטים מאחזי העיניים של צפייה מראש וראיית אופק שיש בהם המון: "העם הצרפתי סבור... רוב הגרמנים מוקיעים... אנגליה כולה רועדת מהתרגשות עם לידת הנסיך..." וכיוצא בזה - מראה המוצבת למול הכרה עיוורת תמיד, נעדרת תמיד.

מכאן הפצצת האותות, שההמון אמור להחזיר אותם כהד. מתשאלים אותו בגלים מתכנסים, בגירויי אוד או שפה, בדיוק כמו כוכבים מרוחקים, או גרעינים הסופגים מטחי חלקיקים בתוך מאיץ חלקיקים. זהו המידע. אין זו צורת תקשורת ולא משמעות, אלא סוג של זליגת טיפות בלתי פוסקת, של קלט-פלט ותגובות שרשרת מבוקרות, בדיוק כמו בתאי סימולציה אטומית. יש לשחרר את "אנרגיית" ההמון כדי להפוך אותה ל"חברתי".

אבל זהו תהליך שיש בו סתירה, כי המידע בכל צורותיו והביטחון בכל

צורתו אינם מעצימים או יוצרים את "הקשר החברתי", אלא להפך, מהווים תהליכים אנטרופיים, אופנים של קץ החברתי.

אנו סבורים שאנו מְבנים את ההמונים באמצעות הזרקת מידע, ושאנו משחררים את האנרגיה החברתית הלכודה שלהם באמצעות ריבוי מידע ומסרים (לא האריג המוסדי, אלא דווקא כמות המידע ושיעורי החשיפה לאמצעי התקשורת הם המודדים כיום את החברות). אבל ההפך הוא הנכון. במקום להתמיר את ההמון לאנרגיה, מייצר המידע יותר ויותר המון. במקום לעצב כפי שהוא מתיימר – כלומר להעניק צורה ומבנה – הוא מנטרל יותר ויותר את "השדה החברתי", הוא יוצר יותר ויותר המון אינרטי בלתי חדיר למוסדות הקלאסיים של החברתי ולתכני המידע עצמם. את ביקוע המבנים הסמליים בידי החברתי ואלומות הרציונלית מחליף היום ביקוע החברתי עצמו בידי אלימות "אי-רציונלית" של אמצעי התקשורת והמידע – כשהתוצאה הסופית היא דווקא ההמון המופרד לאטומים, גרעינים, מולקולות – תולדת מאתיים שנות חיברות מואץ, השמות לו קץ בלתי הפיך.

ההמון הוא המון אך ורק משום שהאנרגיה החברתית שלו התקררה כבר. זהו מצבור קר, המסוגל לספוג ולנטרל את כל האנרגיות החמות. הוא דומה למערכות המתות-למחצה, שמזריקים להן יותר אנרגיה ממה שמפיקים מהן, לאותם מרבצים מדולדלים שמתחזקים אותם תמורת הון תועפות במצב של ניצולת מלאכותית.

האנרגיה שאנו מוציאים כדי לחפות על מגמת הירידה בשיעורי ההשקעה הפוליטית ועל השבריריות המוחלטת של עיקרון המציאות החברתי, במטרה לתחזק את סימולציית החברתי ולמנוע ממנה לקרוס פנימה כל כולה – היא אנרגיה אדירה, והמערכת נבלעת בתוכה.

למעשה נכונים הדברים לגבי המשמעות כמו גם לגבי הסחורות. זמן רב די היה לו לקפיטל בייצור סחורות, והצריכה הייתה צצה מאליה. כיום יש לייצר צרכנים, יש לייצר את הביקוש עצמו, ועלות ייצור זה גבוהה לאין ערוך מייצור הסחורות (החברתי נולד בחלקו הגדול, בעיקר מאז 1929, מן המשבר בביקוש: ייצור הביקוש חופף במידה רבה את ייצור החברתי עצמו).¹³ בדרך זו, במשך זמן רב די היה לשלטון בכך שייצר משמעות (פוליטית, אידיאולוגית, תרבותית, מינית), והביקוש הופיע בעקבותיה, ספג את ההיצע ואף חרג ממנו. היה מחסור במשמעות, וכל המהפכנים התנדבו לייצר ממנה עוד ועוד.

כיום הכול השתנה: לא חסרה משמעות, מייצרים אותה בכל מקום ואף יותר ויותר – דווקא הביקוש הוא שחסר. דווקא ייצורו של הביקוש *למשמעות* הוא שהפך מכריע בעבור המערכת. ללא ביקוש זה, ללא היענות

13. כבר לא מדובר אפילו בייצורו של החברתי, שכן אז הסוציאליזם היה מספיק, ואף הקפיטליזם עצמו. למעשה, הכול משתנה כשייצור הביקוש עוקף את ייצור הסחורות. הקשר הלוגי (מייצור לצריכה) נשבר, ואנו עומדים בתוך סדר דברים אחר לגמרי, שכבר אינו של ייצור וגם לא של צריכה, אלא של סימולציה של האחד ושל האחר הודות להיפוך התהליך. לפתע מתאום כבר אין מדובר במשבר "ממשי" של הון, משבר שניתן לשפוט באמצעות מעט יותר סוציאליזם וחברה, אלא במנגנון אחר לגמרי, היפר-ממשי, שאין לו עוד דבר וחצי דבר עם הון או עם החברתי.

זו, ללא השתתפות מינימלית במשמעות יהיה השלטון רק סימולקרה ריקה וקו בודד של פרספקטיבה. אלא שגם כאן ייצור הביקוש יקר לאין שיעור מייצור המשמעות עצמה. במובן מסוים, הוא אף בלתי אפשרי, כל האנרגיות שתאסוף המערכת לא יספיקו לו עוד. ביקוש לחפצים ולשירותים אפשר תמיד לייצר באופן מלאכותי, אמנם במחיר גבוה אך נגיש, והמערכת כבר הוכיחה זאת. כשהתשוקה למשמעות חסרה, כאשר בכל מקום יש מחסור בתשוקה למציאות, אי־אפשר לפצות על היעדרן, והתהום סופית ומוחלטת.

ההמון קולט את האנרגיה החברתית כולה, אך אינו שובר אותה עוד. הוא סופג את כל האותות וכל המשמעות, אך אינו מחזיר אותם. הוא סופג את כל המסרים ומעכל אותם.¹⁴ לכל השאלות המופנות אליו הוא מחזיר תשובה טאוטולוגית ומעגלית. הוא לעולם אינו משתתף. הזרמים והמבדקים עוברים דרכו, הוא נוהג כהמון, מסתפק בהיותו מוליך טוב של זרמים, אבל של כל הזרמים, מוליך טוב של מידע, אבל של כל מידע, מוליך טוב של נורמות, אבל של כל הנורמות, ובדרך זו הוא משיב את החברתי אל שקיפותו המוחלטת ומותיר מקום רק לאפקטים של החברתי ושל השלטון, קונסטלציות הצפות סביב לגרעין בלתי נתפס זה.

ההמון נאלם כמו החיות, ושתיקתו שווה לשתיקת החיות. אפשר לסקר אותו עד מוות (והשידול הבלתי פוסק שההמון נתון לו, המידע, שקול לעיני הניסיוני – אותו עיניו של החיות במעבדות) והוא לא יאמר היכן היא האמת: משמאל, מימין? ולא מה הוא מעדיף: מהפכה, דיכוי? ההמון מחוסר אמת ומחוסר תבונה. לשווא ייחסו לו את כל הדיבורים המלאכותיים האפשריים. הוא נותר ללא מודע וללא לא־מודע.

שתיקה זו היא בלתי נסבלת. היא הנעלם במשוואה הפוליטית, הנעלם המבטל את כל המשוואות הפוליטיות. כולם חוקרים אותה, אבל לעולם לא כשתיקה, תמיד רק כדי לדובב אותה. אלא שכוח האינרציה של ההמונים הוא בלתי סקיר: שום סקר לא יגרום לו להופיע – פשוטו כמשמעו – משום שההמונים נמצאים שם כדי למחוק אותו. זו שתיקה שמפילה את הפוליטי ואת החברתי לתוך ההיפר-מציאות המוכרת לנו. כי אם הפוליטיקה מבקשת לתפוס את ההמונים בתוך תא של הדהוד וחיקוי חברתי (אמצעי התקשורת, המידע), הרי ההמונים, בתמורה, הם שהופכים לתא הדהוד וחיקוי אדיר המימדים של החברתי. מעולם לא היתה כאן מניפולציה. הקרב התחולל משני הצדדים, באותם כלי נשק, ואיש אינו יכול לומר ידו של מי על העליונה כיום: ידו של החיקוי שמבצע השלטון בהמונים, או יד החיקוי ההפוך שמושיטים ההמונים לשלטון הנבלע בתוכם.

14. אותה תבנית כמו בחורים שחורים. אלה קברי כוכבים של ממש, שדה הכבידה שלהם כה מפלצתי שאפילו האור נלכד בו, וננס למסלול סביבם ואחר כך נספג בהם. אלה אפוא מרחבים בחלל, שמהם לא יכול להגיע שום מידע. מכאן שגילויים והבאתם בחשבון כרוכים במעין היפוך של כל מדע או הליך ידיעה מקובל. אלה התבססו תמיד על מידע, על מסר, על אות חיובי ("משמעות") המועבר באמצעות מדיום, גלים או אור, וכאן מופיע דבר מה אחר שמשמעותו או המסתורין שבו טובים סביב היעדר המידע. זה כבר לא משדר, זה כבר לא משיב. מהפכה מאותו סדר גודל טמונה בהבאתם בחשבון של ההמונים.

לא סובייקט ולא אובייקט

ההמון מגשים את הפרדוקס של קיום גם כאובייקט של חיקוי (הוא קיים רק בנקודת המפגש של כל גלי התקשורת המתארים אותו) וגם כסובייקט עורך החיקוי, המסוגל לשבור את כל המודלים ולהפוך אותם על פיהם באמצעות היפר-סימולציה (ההיפר-קונפורמיזם שלו, צורה אימננטית של ההומור).

ההמון מגשים את הפרדוקס של לא להיות סובייקט, סובייקט-קבוצה, אבל גם לא להיות אובייקט. כל הנסיונות לעשות ממנו סובייקט (ממשי או מיתולוגי) נתקלו באי-האפשרות המזהיר שלו להגיע לכדי הכרה באופן עצמאי. כל הנסיונות לעשות ממנו אובייקט כדי שניתן יהיה לטפל בו ולנתח אותו כמו חומר גלם, על פי כללים אובייקטיביים, נתקלו בוודאות ההפוכה של אי-אפשרות ביצוע מניפולציה מכוונת בהמונים או תפיסתם במונחים של יסודות, יחסים, מבנים ומכלולים. כל המניפולציות טובעות, חגות בתוך ההמון, נספגות בו, מוסטות מדרכן, מתהפכות לאחור. אי-אפשר לדעת לאן היא תוביל, והכי סביר שתידלדל בתוך מעגל ללא סוף ותסכל את כל כוונותיהם של המניפולטורים. שום ניתוח לא יצליח להכיל מציאות מעורפלת זו, עקורת מרכז, בראונית באופייה,¹⁵ מולקולרית: מושג האובייקט אובד בה, כמו באופק של המיקרופיזיקה בניתוח האולטימטיבי של ה"חומר" – אי-אפשר לתפוס את החומר כאובייקט על אותו קו גבול אינפיניטיסימלי שבו מתבטל בבת אחת הסובייקט הצופה עצמו. נעלם אובייקט הידע, נעלם גם סובייקט הידע.

15. [תנועת בראון (Brownian movement): תנועה אקראית של חלקיקים בגז או בנוזל, הנובעת מהתנגשויות עם המולקולות של התווך הסובב אותם.]

ההמון מממש את אותה סיטואציה גבולית ובלתי פתירה בִּשְׂדֵה ה"חברתי". כבר לא ניתן לערוך בו אובייקטיבציה (במונחים פוליטיים: לא ניתן לייצג אותו), והוא מבטל את כל הסובייקטים שמתיימרים לתפוס אותו (במונחים פוליטיים: הוא מבטל את כל מי שמתיימר לייצג אותו). היחידים שביכולתם לתאר אותו (כפי שעושים חוק המספרים הגדולים וחישוב ההסתברויות בפיזיקה מתמטית) הם הסקרים והסטטיסטיקות, אבל ידוע לנו שלאותו לחש נחש, לפולחן המטאורי של הסטטיסטיקות והסקרים, אין אובייקט ממשי, ודאי שלא ההמונים שהוא אמור לתת להם ביטוי. הוא רק מחקה אובייקט שחומק ממנו אך היעדרו בלתי נסבל. הוא "מייצר" את ההמון בצורת תשובות צפויות, אותות מעגליים שנדמים כתוחמים את קיומו וכמעידים על רצונו. סימנים צפים – כאלה הם הסקרים – סימנים רגועים, שמטרתם מניפולציה ושאת מסקנותיהם ניתן להחליף זו בזו. כולם מכירים את אי-הבהירות העמוקה השוררת בסטטיסטיקות (גם חישוב ההסתברויות או המספרים הגדולים קשור באי-בהירות, ב"ציפה" של מושג החומר, שניתן עדיין לקשור בקושי רב למושג כלשהו של "חוק אובייקטיבי").

מלבד זאת, כלל לא בטוח שבהליכי הניסוי המדעי במדעים המכונים מדויקים יש הרבה יותר אמת מאשר בסקרים ובסטטיסטיקות. צורת השאלה המקודדת, המבוקרת, ה"אובייקטיבית" אינה מותרת מקום – בכל דיסציפלינה שהיא – אלא לסוג מעגלי של אמת, המדירה מתוכה את אותו הדבר שאליו היא שואפת. מכל מקום, מותר לחשוב שאי־הוודאות בנוגע למפעל זה של הגדרה אובייקטיבית של העולם עודנה שלמה; ושאי־לחומר והדומם – שבמסגרת מדעי הטבע השונים מוטל עליהם להשיב באותם תנאים ולפי אותם הליכים שהמונים והחי ה"חברתי" משיבים בהם בסטטיסטיקות ובסקרים – מחזירים גם הם את אותם אותות מקובלים, את אותן תשובות מקודדות, באותו קונפורמיזם מתיש ובלתי פוסק, רק כדי שייטיבו לחמוק ברגע האחרון, בדיוק כמו ההמונים, מפני כל הגדרה כאובייקט.

נראה שיש אירוניה פנטסטית ב"חומר" ובכל אובייקט של מדע, כשם שיש אירוניה פנטסטית אצל ההמונים באילמות שלהם, או בשיח הסטטיסטי שלהם, הצייטני כל כך לשאלות שמציגים בפניהם; אירוניה החוברת לאירוניה הנצחית של הנשיות שעליה מדבר הגל, אירוניה של נאמנות מזויפת, של עודף נאמנות לחוק, חיקוי של סבילות וצייטנות שבסופו של דבר היא בלתי חזירה, ושמבטלת בתגובה את החוק השולט בהם, לפי הדוגמה האלמותית של החייל שוויק.

מכאן יוצאת, פשוטו כמשמעו, פאטאפיזיקה או מדע הפתרונות המדומים, מדע החיקוי וההיפר־חיקוי של עולם מדויק, אמיתי, אובייקטיבי על חוקי האוניברסליים ועל הטירוף של מי שמפרשים אותו על פי חוקים אלה. ההמונים וההומור הלא רצוני שלהם יביאו אותנו אל פאטאפיזיקה של חברתי, שתפטור אותנו סוף סוף מכל אותה מטאפיזיקה של חברתי, המכבידה עלינו.

זה סותר כל מובן מקובל של תהליך האמת, אך ייתכן שהאחרון אינו אלא אשליה של המשמעות. איש המדע אינו יכול להאמין שהחומר, או החי, אינם עונים "באופן אובייקטיבי" על השאלות שהוא מציב בפניהם, או שהם עונים עליהם באופן ייחודי מדי אובייקטיבי מכדי שהשאלות שלו יהיו השאלות הנכונות. היפותזה זו בפני עצמה נראית לו אבסורדית, ולא תעלה על הדעת. הוא לעולם לא יעלה אותה. הוא לעולם לא יצא מן המעגל הקסום והמעושה של חקירתו.

אותה היפותזה שורה בכל מקום, אותה אקסיומת אמון. "המפרסם" אינו יכול שלא להאמין שאנשים יאמינו בכך ולו מעט שבמעט, כלומר שקיימת הסתברות מינימלית לכך שהמסר יגיע ליעדו ויתפענח על פי משמעותו. כל עיקרון של אי־ודאות נשלל בהקשר זה. אם יתברר שמקדם השבירה

של מסר זה על הנמען הוא אפס, תקרוס הפרסומת בן רגע. היא מתקיימת אך ורק מתוך אמונה זו שהיא מעניקה לעצמה (זה אותו הימור שמהמר המדע לגבי האובייקטיביות של העולם), ושהיא אינה מתאמצת יתר על המידה לברר את אמיתותה, מתוך חרדה שההיפותזה ההפוכה תהיה גם היא נכונה באותה מידה, כלומר שרובם המוחלט של המסרים הפרסומיים לעולם אינם מגיעים ליעדם, שהקוראים אינם מבדילים עוד בין התכנים הנשברים בתוך הריק – ורק המדיום מתפקד כאפקט יוצר אווירה ופועל כמופע וכמקסם. Medium is Message, התנבא מקלוהאן (MacLuhan): נוסח אופייני לשלב הנוכחי, השלב ה"קולי" בכל תרבות של תקשורת המונים, שלב ההתקררות, נטרול כל המסרים בתוך אֶתֶר ריק. שלב קפיאתה של המשמעות. המחשבה הביקורתית שופטת ובוררת, מייצרת הבדלים; הניפוי הוא המאפשר לה להשיג על המשמעות. ואילו ההמונים אינם בוררים, אינם מייצרים הבדלים, אלא אדישות, הם שומרים על מקסמו של המדיום, שאותו הם מבכרים על פני התובענות הביקורתית של המסר. כי המקסם אינו נובע מן המשמעות, הוא עומד ביחס ישר להרחקתה של המשמעות. הוא מושג על ידי נטרול המסר לטובת המדיום, נטרול האידיאה לטובת האליל או נטרול האמת לטובת הסימולקרה. אבל דווקא ברמה זו פועלת המדיה. המקסם הוא לחם חוקה, וכך גם האלימות המסוימת שלה, אלימות עזה המופנית כלפי המשמעות, אלימות השוללת את התקשורת דרך המשמעות ומפנה מקום לאורח אחר של תקשורת. איזה?

היפותזה שבעינינו אין הדעת סובלת: שניתן לתקשר מחוץ למדיום של המשמעות, שעצם עוצמתה של התקשורת היא כמידת בליעתה חזרה של המשמעות והתמוטטותה. כי לא המשמעות או עודף המשמעות הם המסבים תענוג אלים, אלא נטרולם הוא המפיל את קסמו (וראו "הוויץ, פעולתו של החידוד", "le Witz, l'opération du mot d'esprit", מתוך *L'Échange Symbolique et la Mort*¹⁶). ולא באמצעות דחף מוות כלשהו, דבר שממנו היה משתמע שהחיים ניצבים עדיין לצידה של המשמעות, אלא פשוט מתוך קריאת תיגר, מתוך אלרגיה לסימון, למסר, לקוד ולכל הקטגוריות של המפעל הלשוני, מתוך התכחשות לכל זאת רק למען קריסתו פנימה של הסימון בתוך המקסם (כבר אין לא מסמן ולא מסומן: בליעתם חזרה של קוטבי המשמעות). אף אחד ממגיניה של המשמעות לא יוכל לשמוע זאת: כל המוסר של המשמעות מתקומם כנגד המקסם.

16. [ספר של בודריאר שהתפרסם ב-1976 בהוצאת Gallimard]

גם הספירה הפוליטית חיה אך ורק מהיפותזה של אמון, כלומר שההמונים חדירים לפעולה ולשיח, שיש להם דעה, שהם נוכחים מאחורי הסקרים והסטטיסטיקות. רק במחיר זה יכול עדיין המעמד הפוליטי להאמין שהוא מדבר ונשמע באופן פוליטי, שעה שמזה זמן רב הפוליטי כבר אינו משמש אלא כמופע על מסך החיים הפרטיים. מעכלים אותו כבידור, חצי-ספורטיבי, חצי-משחקי (וראו את הכרטיס המנצח בבחירות האמריקניות,

או את ערבי הבחירות ברדיו או בטלוויזיה), בדרך שהיא מוקסמת ומלגלת בעת ובעונה אחת, האופיינית לקומדיות גינונים. בתודעת העם חבר כבר משחק הבחירות לשעשועונים הטלוויזיוניים לפני זמן רב. אותו עם ששימש מאז ומתמיד כאליבי וכניצב בייצוג הפוליטי, מתנקם בכך שהוא מעניק לעצמו את הייצוג התיאטרלי של הזירה הפוליטית ושחקניה. העם הפך לקהל. משחק הספורט, הסרט או סרט האנימציה הם המשמשים כדגמים להבנת הספרה הפוליטית. העם מתענג אפילו מדי יום ביומו, כמו מקולנוע בבית הפרטי, על התנוודות בדעתו שלו, בקריאה יומיומית של סקרים. דבר מכל אלה אינו מחייב אחריות כלשהי. אין רגע אחד שבו נוטלים על עצמם ההמונים מחויבות פוליטית או היסטורית באופן מודע. הם מעולם לא היו מחויבים, אלא כשרצו להיהרג בשיא של חוסר אחריות. ואין זו בריחה מפני הפוליטי אלא תוצאתו של אנטגוניזם בל יכופר בין המעמד (הקסטסה?) הנושא את החברתי, הפוליטי, התרבותי, אדון הזמן וההיסטוריה, לבין ההמון נטול הצורה, המשקעי, משולל המשמעות. האחד מבקש בהתמדה ללטש את שלטון המשמעות, להשקיע, להרוות את שדה החברתי, והאחר מסיט בהתמדה מנתיבן את כל תולדותיה של המשמעות, מנטרל אותן או מחניק אותן. בעימות זה, מי שידו על העליונה כלל אינו מי שחשבנו.

ניתן לראות זאת בהיפוך הערכים שבין היסטוריה ליומיום, בין ספרה ציבורית לספרה פרטית. עד שנות השישים זכתה ההיסטוריה למעמד של תקופת שיא: הפרטי והיומיומי אינם אלא צידה האחורי האפל של הספרה הפוליטית. במקרה הטוב ישנה דיאלקטיקה שמשחקת בין השתיים, ואנו יכולים לחשוב שבאחד הימים שוב יופץ זוהרו של היומיומי, כמו של האינדיבידואלי, מעבר להיסטוריה, אל האוניברסלי. אבל ביתיים לא נותר לנו אלא להוקיע את התכנסותם של ההמונים לתוך הספרה הביתית שלהם, את סירובם להיסטוריה, לפוליטיקה ולאוניברסלי, ואת שקיעתם ביומיום ההלום של הצריכה (למרבה המזל הם עובדים, מה שמשמר אותם במעמד היסטורי "אובייקטיבי" כל עוד לא שבו עדיין להכרתם). כיום: היפוך בין רגע השיא לרגע השפל: אנו מתחילים לראות שהיומיומי והאנשים על הבנליות שלהם אמנם עשויים שלא להיות הצד האחורי ומחוסר המשמעות של ההיסטוריה – יתרה מזאת: שההתכנסות לתוך הפרטי עשויה בהחלט להיות התגרות ישירה בפוליטי, צורה של התנגדות פעילה למניפולציה הפוליטית. התהפכו התפקידים: דווקא הבנליות של החיים, החיים השוטפים, כל מה שדבקה בו סטיגמה של זעיר-בודגני, מאוס וא-פוליטי (כולל המין) הוא ההופך לרגע השיא, עעה שההיסטוריה והפוליטיקה פורשות במקום אחר את האירועיות המופשטת¹⁷ שלהן.

[évenementialité abstraite]. 17

היפותזה מסחררת. ההמונים שהפוליטיקה הוסרה מהם אינם קודמים לפוליטי אלא נמצאים דווקא מעבר לו. הפרטי, מה שאין לנקוב בשמו, היומיומי, חסר המשמעות, התכסיסים הקטנים, הסטיות הקטנות וכיוצא

בזה, אינם קודמים לייצוג אלא מצויים מעבר לו. ההמונים מוציאים לפועל, באמצעות הפרקטיקה ה"נאיבית" שלהם (ומבלי שחיכו לניתוחים על אודות "קץ הפוליטי") את גזר הדין של חיסול הפוליטי, הם טרנס-פוליטיים מעצמם, כשם שהם טרנס-לשוניים בשפתם.

אבל זהירות! יש שירצו להפוך את היקום הפרטי והא-חברתי הזה, שאינו נכנס לתוך דיאלקטיקה של ייצוג וחריגה אל האוניברסלי, את הספרה המגולגלת פנימה ומתנגדת לכל מהפכה בפסגה ומסרבת לשחק את המשחק, למקור אנרגיה מהפכני חדש (בייחוד בגרסתו המינית והמשתוקקת); להעניק לו משמעות ולהשיבו על כנו כשליליות היסטורית, על עצם הבנליות שלה. שלהוב המיקרו-תשוקות, ההבדלים הקטנים, הפרקטיקות העיוורות, השוליות האנונימית. זינוק אחרון של אינטלקטואלים כדי לשלהב את חוסר החשיבות, לקדם את אי-המשמעות שבסדר של המשמעות ולמזוג אותו חזרה לתוך ההיגיון הפוליטי. הבנליות, האינרציה, הא-פוליטיות היו פשיסטיות והן הולכות והופכות למהפכניות – מבלי להחליף את משמעותן, כלומר מבלי שיחדלו להיות בעלות משמעות. מיקרו-מהפכה של הבנליות, טרנספוליטיקה של התשוקה: עוד תכסיס של ה"משחררים". לדחיית המשמעות אין משמעות.

מן ההתנגדות אל ההיכר-קונפורמיזם

את הופעתו של הרוב הדומם יש למקם בתוך המחזור השלם של ההתנגדות ההיסטורית לחברתי. התנגדות לעבודה, כמובן, אך גם התנגדות לרפואה, לבית הספר, התנגדות לביטחון, התנגדות למידע. ההיסטוריה הרשמית מתעדת אך ורק את התקדמותו הבלתי פוסקת של חברתי ומגלה אל האפלה, בדומה לתרבויות קודמות, כשרידים ברבריים, את כל מה שאינו תואם ביאה מפוארת זו. אלא שבניגוד למה שהיינו עשויים לחשוב (שהניצחון של חברתי הוא סופי, שהתנועה היא בלתי הפיכה, שהקונצנזוס על חברתי מוחלט), ההתנגדות לחברתי על כל צורותיו דווקא התקדמה *מהר יותר מן החברתי*. היא פשוט לבשה צורות אחרות מן הצורות הפרימיטיביות והאלימות שנבלעו בחזרה בהמשך (החברתי חש בטוב, תודה, רק מטורפים דוחים עדיין את הכתיבה, החיסונים וברכותיו של הביטחון). התנגדויות חזיתיות אלה תאמו עדיין לשלב בתברות שהיה בעצמו חזיתי ואלים, והן הגיעו עדיין מקבוצות מסורתיות שביקשו לשמר את תרבותן שלהן, את המבנים המקוריים שלהן. לא ההמון בתוכן הוא שהתנגד, אלא להפך – המבנים הנבדלים הם שהתנגדו למודל ההומוגני והמופשט של החברתי.

סוג זה של התנגדות אנו מוצאים גם ב-"two steps flow of communication" שניתחה הסוציולוגיה האמריקנית ("הזרימה הדו-שלבית

של התקשורת"): ההמון אינו מהווה כלל מבנה סביל לקבלת המסרים של המדיה, בין שהם פוליטיים, תרבותיים או פרסומיים. המיקרו-קבוצות והיחידים רחוקים מלהתקבץ סביב פענוח אחד וכפוי, הם מפענחים את המסרים בדרכם, קולטים אותם (דרך המנהיגים) ומעתיקים את מקומם (רמה שנייה), מעמידים מול הקוד השליט את התת-קודים הייחודיים שלהם, ולבסוף ממחזרים את כל מה שמגיע אליהם בתוך המחזור שלהם עצמם, בדיוק כשם שהפרימיטיביים מחזרו את הכסף המערבי בתוך המעגל הסימבולי שלהם (הסיאנים מגיניאה החדשה) או כשם שהקורסיקאים מחזרו את ההצבעה הכללית ואת הבחירות בתוך אסטרטגיית היריבות בין הכנופיות שלהם. שיטה זו להסיט דברים מדרכם, לספוג אותם ולרכשם חזרה בניצחון, באמצעות התת-מכלולים של החומר שמפיצה התרבות השלטת, היא תכסיס אוניברסלי. היא שחולשת גם על השימוש ה"מאגי" ברופא וברפואה בקרב המונים "מתפתחים". אף על פי שנהוג היה ליחסה למנטליות ארכאית ולא רציונלית, יש לקרוא בה דווקא פרקטיקה תוקפנית, הסטה באמצעות עודפות, סירוב בלתי מנותח, אבל מודע "שלא מדעת" להרס המעמיק שברפואה הרציונלית.

אך אלה עדיין מעשיהן של קבוצות מובנות שהן מסורתיות במובהק ובהשתייכותן. שונה מכך הוא כישלוננו של החברות שמקורו *בהמון*, כלומר בקבוצה אינסופית, חסרת שם ואלמונית, שעוצמתה מגיעה מעצם היעדר המבנה והאינרציה שלה. כך במקרה של המדיה, ההתנגדות המסורתית כרוכה בפרשנות מחודשת של המסרים לפי הקוד הייחודי לקבוצה ועל פי מטרותיה שלה. לעומת זאת, ההמונים מקבלים הכול ומסיטים הכול בגוש אחד אל הראוותני, ללא תביעה לקוד אחר, מבלי לדרוש משמעות, מבלי להתנגד בעצם, הם רק מניחים לכול לגלוש לתוך ספרה בלתי מוגדרת שאפילו אינה ספירת האי-משמעות, אלא ספירת ההיקסמות/המניפולציות מכל הכיוונים.

תמיד חשבנו – זו אפילו האידיאולוגיה של תקשורת ההמונים – שהמדיה היא העוטפת את ההמונים. חיפשנו את סוד המניפולציה בסמילוגיה קנאית של תקשורת ההמונים. אבל שכחנו באותה לוגיקה נאיבית של התקשורת, *שההמונים הם מדיום חזק יותר מכל המדיה*, שהם העוטפים וסופגים אותה – או לפחות שאין כל עדיפות לאחד על פני משנהו. התהליך של ההמונים וזה של המדיה אחד הם. $Mass(age) is message$.

כך לגבי הקולנוע, שממציאו חלמו בתחילה שיהפוך למדיום רציונלי, תיעודי, אינפורמטיבי, *חברתי*, והוא הידרדר במהירות ובאופן סופי אל הדמיוני.

כך לגבי הטכנולוגיה, המדע והידע. הם מוקדשים עתה לפרקטיקה מאגית ולצריכה "ראוותנית". כך לגבי הצריכה עצמה. הכלכלנים מעולם לא

הצליחו להפוך את הצריכה לרציונלית, לתדהמתם, בהתחשב ברצינות של "תיאוריית הצרכים" שלהם והקונצנזוס הכללי סביב שיח התועלת. אלא שעד מהרה לא היה בין התנהגות ההמונים לבין הצרכים דבר וחצי דבר (או שמא מעולם לא היה). ההמונים הפכו את הצריכה למימד של מעמד ויוקרה, להפלגה חסרת תועלת או לסימולציה, לפוטלאץ' שחרג בכל דרך אפשרית מערך התועלת. אמנם מנסים מכל הצדדים (תעמולה רשמית, איגודי צרכנים, אקולוגים וסוציולוגים) לשנן להם את אורח ההתנהגות הנכון ואת החישוב הפונקציונלי בענייני צריכה, אך הדבר נותר חסר תקווה. משום שבאמצעות הערך/סימן והמשחק משולח הרסן של הערך/סימן (שהכלכלנים, אף כשניסו לשלבו כמשתנה, לא פסקו לראות בו סטייה מן ההיגיון הכלכלי) מכשילים ההמונים את הכלכלה, מעמידים התנגדות בפני הציווי ה"אובייקטיבי" של הצרכים ובפני שיווי המשקל הרציונלי שבין התנהגויות למטרות. ערך/סימן מול הערך התועלתי, זה כבר מחטף של הכלכלה הפוליטית. ושלא ייאמר שכל זה מסב בסופו של דבר רווח לערך החליפין, כלומר למערכת. כי גם אם המערכת יוצאת יפה מן המשחק הזה ואפילו מעודדת אותו (ההמונים ה"מנוכרים" בתוך הגדג'טים שלהם, וכן הלאה), הרי אין זה העיקר, ומה שההזחה או הסטייה הצידה חונכות בטווח הארוך, חונכות כבר מעתה, הוא קיצו של הכלכלי – שנותק מכל הגדרותיו הרציונליות באמצעות השימוש המוגזם, המאגי, הראוותני, המוסט והכמעט פְּרֹדִי, שעושים בו ההמונים. שימוש א־חברתי, העומד בהתנגדותו לכל הפדגוגיות, לכל סוגי החינוך הסוציאליסטיים – שימוש סוטה שדרכו ההמונים (אנחנו, אתם, כולם) עברו כבר מאותו רגע אל הצד האחר של הכלכלה הפוליטית. הם לא המתינו למהפכות עתידיות או לתיאוריות המתיימרות "לשחרר" אותם באמצעות תנועה "דיאלקטית". הם יודעים שלא משתחררים משום דבר, שאין מבטלים מערכת אלא אם דוחפים אותה לזרועות ההיפר־לוגיקה, אם דוחפים אותה לשימוש מוגזם שהוא שווה ערך לשחיקה אכזרית. "אתם רוצים שנצרוך – אז הנה אנחנו צורכים יותר ויותר, ומכל הבא ליד; למען כל מטרה חסרת תועלת ואבסורדית שלא תהיה".

כך גם לגבי הרפואה: את ההתנגדות החזיתית (שדרך אגב, לא נעלמה) החליפה צורה מעודנת יותר של חתרנות, צרכנות מופרזת, בלתי נשלטת של הרפואה, ציות היסטרי לצווי הבריאות. הסלמה פנטסטית של הצריכה הרפואית, המסיטה לגמרי ממקומם את כל היעדים והתכליתות החברתיות של הרפואה. איזה אמצעי ייטב מזה כדי לבטל אותה? כבר עתה הרופאים אינם יודעים עוד מה הם עושים, מי הם, והם מתומרנים יותר משהם מתמרנים אחרים. "אנחנו רוצים את זה, טיפולים, רופאים, תרופות, רווחה, בריאות, יותר, עוד ועוד, ללא גבולות!" ההמונים כלואים בתוך הרפואה? כלל וכלל לא: הם הורסים את מוסד הרפואה, מפוצצים את הביטוח הלאומי, מעמידים את החברתי עצמו בסכנה בכך שהם דורשים עוד ועוד, כאילו מדובר היה בסחורה. מה יכול להיות מגווח יותר מאשר

L'effet Beaubourg, Galilée: Paris, 18
1977

התביעה לחברתי כמוצר צריכה אינדיבידואלי, הכפוף להאמרתם של ההיצע והביקוש? פרודיה ופרדוקס: דווקא באמצעות האינרציה בתוך נתיבי החברתי שהותוו להם, חורגים ההמונים מתוך הלוגיקה והגבולות של החברתי, ומפרקים את הבניין כולו. היפר־סימולציה הרסנית, היפר־קונפורמיזם הרסני (כמו במקרה של מרכז פומפידו, שנותח בחיבור אחר¹⁸) שמראם כולו אומר התגרות מנצחת – איש לא יוכל לאמוד את כוחה של התגרות זו, את כוח ההחזרה שהיא מפעילה על המערכת כולה. זה מה שבאמת עומד על הפרק כיום, בעימות החירש והבלתי נמנע בין הרוב הדומם לבין החברתי שנכפה עליו, באותה היפר־סימולציה המכפילה את הסימולציה ומדבירה את החברתי על פי ההיגיון שלו עצמו – לא במלחמת מעמדות כלשהי או בתווה ובוהו מולקולרי של מיעוטים שתשוקתם פקעה.

המון וטרור

אנו מצויים אפוא בנקודה הפרדוקסלית שבה ההמונים מסרבים שיטבילו אותם לדת של החברתי, שהיא גם דת המשמעות והחופש. הבה לא נהפוך אותם למופת חדש ומפואר. כי הם אינם קיימים. אך הבה נקבע לאשורו, כי כל הכוחות מתמוטטים בדממה אל מול הרוב הדומם הזה, שאינו יישות או מציאות סוציולוגית אלא צילו המוטל של כוח השלטון, התהום הפעורה שלו, צורת הספיגה שלו. ערפילית מטושטשת, נעה, קונפורמית, קונפורמית הרבה יותר מדי לכל התחינות, בקונפורמיזם היפר־ממשי שהוא צורתו הקיצונית של אי־ההשתתפות: זהו אסונו הנוכחי של השלטון. זה גם אסונה של המהפכה. משום שהמון זה בעל הנטייה לקריסה פנימה לא יתפרץ החוצה לעולם, מעצם הגדרתו, וכל דיבור מהפכני יקרוס בתוכו גם הוא. לפיכך, מה יש לעשות בהמונים אלה? הם הלייטמוטיב של כל שיח באשר הוא.

הם הדיבוק של כל חזון חברתי, אבל כל החזונות הללו כושלים לרגליהם, משום שהם נשארם מושרשים בהגדרה הקלאסית של ההמונים, הגדרה של תקווה אסכטולוגית של החברתי והגשמתו. ואולם ההמונים אינם החברתי, הם חזרתו לאחור של כל חברתי ושל כל סוציאליזם. ואף על פי כן די תיאורטיקנים ערכו משפט למשמעות, הוקיעו את מוקשי החופש ותעתועי הפוליטיקה, ביקרו מן היסוד את הרציונליות וכל צורה של ייצוג – שעה שההמונים חולפים להם דרך המשמעות, הפוליטיקה, הייצוג, ההיסטוריה והאידיאולוגיה בעוצמה סהרורית של כפירה, שעה שהם מגשימים כאן ועכשיו את כל מה שהביקורת הרדיקלית ביותר יכולה היתה לחזות. ואז ביקורת זו אינה יודעת עוד מה לעשות בהם, והיא מתעקשת לחלום על מהפכה עתידית – מהפכה ביקורתית, מהפכת יוקרה, מהפכה של החברתי, של התשוקה. ואילו זו, מהפכה בדרך של הצטמקות, לא להם היא: אין

היא מתפרצת־ביקורתית, היא קורסת פנימה ועיוורת. היא מתקדמת בדרך האינרציה, ולא באמצעות שלליות רעננה ועליזה. היא דוממת ומתקפלת פנימה – בדיוק ההפך מכל נטילת רשות דיבור או הגעה לידי הכרה. אין לה משמעות. אין לה דבר לומר לנו.

משום כך התופעה היחידה שיש לה קרבה למהפכה זו, להמונים כפי שמתרחש בהם המאורע האחרון של חברתי וכן מותו, היא הטרור. אין דבר "מנותק יותר מן ההמונים" מאשר הטרור, והשלטון עושה בחוכמה כשהוא מעמיד אותם זה נגד זה. אך אין דבר מוזר יותר, וגם לא מוכר יותר, מהתלכדותם זה עם זה בכפירתם בחברתי ובסירובם למשמעות. שכן הטרור אמנם מכוון אל ההון (האימפריאליזם העולמי, וכן הלאה), אך הוא טועה באויב, ובעשותו זאת הוא מכוון אל האויב האמיתי שלו, והוא חברתי. הטרור הנוכחי מכוון כלפי חברתי בתגובה לטרור של חברתי. הוא מכוון לחברתי כפי שהוא מיוצר כיום – רשת מסלולים מעגליים, מרווחת, גרעינית, רקמתית, רשת של שליטה וביטחון המעמיסה עלינו מכל עבר ומייצרת אותנו, את כולנו, כרוב דומם. חברתיות היפר־ממשית, בלתי נתפסת, שאינה פועלת עוד באמצעות החוק והדיכוי אלא באמצעות הסתננות של דגמים; לא באמצעות אלימות אלא באמצעות שכנוע בעד / שכנוע נגד – על כך משיב הטרור באקט שהוא היפר־ממשי בפני עצמו, והמיועד מלכתחילה לגלים שווי המרכז של המדיה ושל ההיקסמות, לא לייצוג או להכרה כלשהם אלא להתרבות מנטלית בדרך הסמיכות, ההיקסמות והפאניקה, לא לחשיבה ולא ללוגיקה של סיבה ומסובב, אלא לתגובת שרשרת בדרך של הידבקות – לפיכך הוא משולל משמעות ובלתי מוגדר כמו המערכת שבה הוא נלחם, או נכון יותר שלתוכה הוא נכנס כמו נקודה מקסימלית ואינפניטיסימלית של קריסה פנימה – טרור לא פציץ, לא היסטורי, לא פוליטי: טרור שקורס פנימה, מתגבש, מהמם – ומכיוון שכך, תאום המעמקים של הדממה ושל האינרציה של ההמונים.

הטרור אינו שואף לדובב, לעורר לחיים או לגייס כל דבר שהוא; אין לו ענף מהפכני (ומבחינה זו, מה שמוכיחים אותו עליו בעוז יהיה ביצוע שלגמרי אינו משרת אותו, אך לא זה מה שעומד על הפרק עבורו), הוא מכוון להמונים בשתיקתם, שתיקה שהמידע ממגנט אותה, הוא מכוון גם למגיה הלבנה של חברתי העוטפת אותנו, המגיה של המידע, של החיקוי, של השכנוע נגד, של הפיקוח האלמוני והאקראי, אותה מגיה לבנה של ההפשטה החברתית – שהוא שואף לזרז את מותה ולהדגישו, ולשם כך הוא משתמש במגיה השחורה של הפשטה גדולה אף יותר, אלמונית יותר, שרירותית יותר ואקראית אף יותר: המגיה של המעשה הטרוריסטי.

זהו המעשה היחיד שאינו מייצג. בכך יש לו קרבה להמונים, שהם המציאות היחידה שאינה ניתנת לייצוג. אין פירוש הדבר כלל ועיקר, ששוב הטרור

מייצג את הדממה ואת הבלתי-נאמר של ההמונים, או שהוא מבטא באלימות את ההתנגדות הסבילה שלהם. פירוש הדבר הוא פשוט: שאין דבר שווה ערך לטבעו העיוור, הבלתי מייצג, משולל המשמעות של האקט הטרוריסטי, מלבד ההתנהגות העיוורת, משוללת המשמעות, מחוץ לכל ייצוג, שהיא התנהגות ההמונים. המשותף ביניהם הוא שהם צורתה הנוכחית, הרדיקלית ביותר, החריפה ביותר, של הכפירה בכל מערכת ייצוג. זה הכול. איש אינו יודע לאמיתו של דבר איזה יחס יכול להיכון בין שני יסודות שמחוץ לכל ייצוג, זו בעיה שאפיסטמולוגית ההכרה שלנו אינה מאפשרת לנו לפתור, משום שהיא מניחה תמיד את קיומו של מדיום של נושא ושפה, מדיום של ייצוג. אנו מכירים רק השתלשלויות מייצגות, ואיננו יודעים הרבה על השתלשלויות אנלוגיות, מבוססות דמיון, בלתי מתזוכות, בלתי פרנציאליות או מערכות אחרות. ככל הנראה עובר בין השניים (בין ההמונים לטרור) דבר מה חזק מאוד, שלשווא נחפש אותו בהיסטוריות הקודמות של מערכות הייצוג (עם/אספה, פרולטריון/מפלגה, קבוצות שוליים – מיעוטים/תאים זעירים...). וכשם שעוברת אנרגיה חברתית בין שני קטביה של מערכת ייצוג כלשהי, אנרגיה חיובית, כך נוכל לומר גם שבין ההמונים לטרור, בין שני לא-קטבים אלה של מערכת לא-ייצוג, עוברת אנרגיה, אך זו אנרגיה הפוכה, לא אנרגיה של צבירה חברתית והשתנות, אלא של פיזור חברתי, של פיזור של החברתי, של ספיגת הפוליטי וביטולו.

אי-אפשר לומר ש"עידן הרוב הדומם" הוא ה"מייצר" את הטרור. הבור-זמניות של שני אלה היא המעוררת השתוממות, היא המהווה אירוע. האירוע היחיד, שבין אם נקבל את אכזריותו ובין אם לאו, מסמן באמת את קיצם של הפוליטי ושל החברתי. היחיד המבטא מציאות זו שבה כל מערכות הייצוג שלנו קורסות פנימה בסערה.

הטרור אינו מבקש כלל ועיקר להסיר את המסכה מעל פני טבעה הדכאני של המדינה (זו כבר השליליות הפרובוקטיבית של הקבוצות הפוליטיות הזעירות, המוצאות בכך הזדמנות אחרונה להיות מייצגות בעיני ההמונים). באמצעות האי-ייצוגיות שלו ותגובת השרשרת (ולא באמצעות מיצוג¹⁹ והערת התודעה) מפיץ הטרור את האי-ייצוגיות הברורה לעין של כל הרשויות. בכך טמונה החתרנות שלו: הוא מזרז את האי-ייצוגיות בכך שהוא מזריק אותה במנות אינפיניטיסימליות אך מרוכזות מאוד.

האלימות היסודית שלו היא הכפירה בכל מוסדות הייצוג (איגודים, תנועות מאורגנות, מאבק "פוליטי" מודע וכיוצא בזה). כולל אלה הפועלים בסולידריות עימו, כי אף הסולידריות היא דרך להעמידו כדגם, כסמל, ומכאן גם להקצות לו תפקיד של מייצג ("הם מתו למעננו, פעולתם לא היתה לשווא..."). כל האמצעים כשרים כדי לכפות את המשמעות, כדי

[monstration]. 19

להתכחש למידה שבה הטרור מחוסר לגיטימיות חברתית, מחוסר תולדות פוליטיות, מחוסר המשכיות בכל היסטוריה שהיא. "השתקפותו" היחידה דווקא אינה תולדה היסטורית: זהו סיפורו, גל ההלם שהוא מעורר במדיה. אולם סיפור זה אינו משתייך למישור אובייקטיבי ואינפורמטיבי יותר משהטרור משתייך למישור פוליטי. שניהם גם יחד מצויים במקום אחר, במישור שאינו מישור של משמעות ולא של ייצוג – מישור מיתי אולי, סימולקרה ככל הנראה.

ההיבט האחר של האלימות הטרוריסטית הוא הכפירה בכל הגדרה ובכל איכות. במובן זה יש להבחין בין הטרור לבין מעשי "בריונות" או פעולות קומנדו. האחרונות הן אקט מלחמתי המכוון כנגד אויב מוגדר (לפוצץ רכבת, להפציץ את מקום מושבה של המפלגה היריבה, וכיוצא באלה). הראשונים מקורם באלימות הפלילית המסורתית (שוד מזוין בבנק, כליאה בתמורה לכופר נפש, וכיוצא בזה). לכל הפעולות הללו יש "תכלית", כלכלית או מלחמתית. לטרור הנוכחי,²⁰ שנפתח בפעולות חטיפת בני ערובה ובמשחק המוות המושהה, כבר אין תכלית (אם הוא מעמיד פנים שיש לו, הרי היא מגוחכת או בלתי נגישה, ומכל מקום הטרור הוא השיטה הכי פחות יעילה להשגתה) וגם לא אויב מוגדר. הפלסטינים פועלים נגד ישראל תוך שימוש בתיווכם של בני ערובה? לא, הם פועלים, תוך שימוש בתיווכה של ישראל, נגד אויב מיתולוגי, אפילו לא מיתולוגי אלא אלמוני, בלתי נבדל, מעין סדר חברתי עולמי הנוכח בכל מקום, בכל זמן, על כל אחד, עד אחרון ה"חפים מפשע". זהו הטרור, ואין הוא מקורי או סתום אלא משום שהוא מכה בכל מקום, בכל זמן, בכל אחד – שאם לא כן היה זה סתם נטילת כופר או פעולת קומנדו צבאית. *עיוורונו הוא המענה המדויק לחוסר ההבחנה המוחלט של המערכת*, שזמה זמן רב אינה מפרידה בין אמצעים למטרות או בין תליינים לקורבנות. בעצם חוסר ההבחנה הקטלני שבתפיסת בני הערובה מכוון הטרור בדיוק נגד התוצר האופייני ביותר של כל מערכת: היחיד האלמוני והבלתי מובחן לחלוטין, האיבר שניתן להחליף בכל איבר אחר. יש לומר, באופן פרדוקסלי: החפים מפשע משלמים על הפשע שבהיותם שום דבר, שבהיותם חסרי תוחלת, על הפשע בעובדה שמערכת שהיא אלמונית בפני עצמה נישלה אותם משמם, וכך הם היו לגלגול הטהור ביותר שלה. הם תוצריו המוגמרים של החברתי, של חברתיות מופשטת שמעתה הייתה לגלובלית, בדיוק במובן זה שבו הם כל אחד, שהם מועדים מראש להיות קורבנות טרור.

במובן זה, או נכון יותר בקריאת תיגר זו על המשמעות, חובר האקט הטרוריסטי אל אסון הטבע. אין כל הבדל בין רעידת אדמה בגואטמלה לבין חטיפת בואינג של לופטהנזה ובו שלוש מאות נוסעים, בין התערבות "טבעית" לבין ההתערבות ה"אנושית" של הטרור. הטבע טרוריסטי, כפי

20. [בדריאר מתייחס כאן לחטיפת בני ערובה במטוס לופטהנזה, שהתבצעה על ידי פלסטינים ב־13 באוקטובר 1977.]

שכשל פתאומי בכל מערכת טכנולוגית הוא טרוריסטי: הפסקות החשמל הגדולות בניו-יורק (ב-65' וב-77') יצרו מצבים טרוריסטיים נאים יותר מהמצבים הטרוריסטיים האמיתיים, מצבים חלומיים. יותר מזה: תאונות ענק טכנולוגיות אלה, כמו גם תאונות טבע, מדגימות את האפשרות של חתרנות רדיקלית ללא סובייקט. התקלה בניו-יורק ב-77' עשויה הייתה להיות מזימה של קבוצת טרור מאורגנת היטב, אך הדבר לא היה משנה במאומה את התוצאה האובייקטיבית. אותם מעשי אלימות, ביזה, אותה התפרעות, אותה השעיה של הסדר ה"חברתי" הייתה מופיעה בעקבותיה. פירוש הדבר שהטרור אינו טמון בהחלטה לביצוע אלימות, אלא בכל מקום בנורמליות של החברתי, בעצם העובדה שברגע אחד היא עשויה לשנות פניה ולהיות למציאות הפוכה, אבסורדית, בלתי נשלטת. אסון הטבע פועל באופן זה, ועל כן הוא הופך באופן פרדוקסלי לביטוי המיתי של אסונו של החברתי. או נכון יותר, מעצם היות אסון הטבע מאורע משולל משמעות בעליל, בלתי מייצג (מלבד את אלוהים, ולכן גם יכול היה האחראי מטעם "קונטיננטל אדיסון" לדבר על אלוהים ועל התערבותו באירוע הפסקת החשמל האחרונה בניו-יורק), הוא הופך למעין סימפטום או גלגול אלים של מצבו של החברתי, כלומר של אסונו ושל התמוטטות כל הייצוגים שתמכו בו.

מערכות קורסות פנימה מערכות מתפרצות²¹

21. [systèmes implosifs, systèmes]

[explosifs]

ההמונים, המדיה והטרור מתארים, בקרבה המשולשת ביניהם, את תהליך הקריסה השולט היום. התהליך כולו נגוע באלימות הנמצאת רק בתחילת דרכה, אלימות גרעינית ובעלת מסלול מעגלי, אלימות בעלת שאיפה והיקסמות, האלימות של הריק (ההיקסמות היא עוצמתו הקיצונית של הנייטלי). הקריסה פנימה חייבת להיות – כיום, עבורנו – אלימה והרת אסון, משום שהיא נובעת מכישלונה של מערכת ההתפרצות וההתרחבות המפוקחת ששררה אצלנו במערב מזה כמה מאות שנים.

אך הקריסה אינה בהכרח תהליך קטסטרופלי. היא אפילו היתה – אמנם בצורה נשלטת ומנוהלת – הדומיננטה הסודית של החברות הפרימיטיביות והמסורתיות. מערכים בלתי מתרחבים, לא צנטריפוגליים: צנטריפטלים – פלורליות ייחודית שלעולם איננה שואפת אל האוניברסלי, מרוכזת סביב תהליך מחזורי – הפולחן, והנוטה להתפתח לאחור אל התהליך הלא ייצוגי, המחוסר רשות עליונה, מחוסר קוטביות מפרידה – וכל זאת מבלי להתמוטט על עצמן (מלבד, ככל הנראה, כמה תהליכי קריסה בלתי מוסברים בעינינו, כגון התמוטטות תרבויות הטולטק, האולמק והמאיה, שלא נודע לנו עליהן דבר, שאימפריות הפירמידה שלהן נעלמו מבלי להותיר אחריהן עקבות, ללא אסון נראה לעין, כאילו התרוקנו לפתע, ללא סיבה

נראית לעין, ללא אלימות חיצונית). כך התקיימו החברות הפרימיטיביות *מקריסה מפוקחת*, הן מתו כשחדלו לשלוט בתהליך זה ואז הידרדרו לתהליך של התפרצות (דמוגרפיה, או עודף ייצור בלתי ניתן לרדוקציה, תהליכי התפשטות בלתי נשלטים, או פשוט כאשר הקולוניזציה הקנתה להם בכוח את נורמת ההתפשטות והצנטריפוגה של המערכות המערביות).

לעומת זאת, הציביליזציות "המודרניות" שלנו התקיימו על בסיס של התפשטות והתפרצות בכל הרמות, תחת דגל האוניברסליזציה של השוק, הערכים, כלכליים ופילוסופיים גם יחד, תחת דגל האוניברסליזציה של החוק וכיבושיו. ללא ספק עלה בידן להתקיים, לזמן מה לפחות, *מהתפרצות מפוקחת*, משחרור אנרגיה נשלט והדרגתי, וזה היה תור הזהב של התרבות שלהן. אלא שעל-פי חוקיות של התלהטות והאצה הפך תהליך ההתפרצות לבלתי נשלט, הגיע למהירות או לעוצמה קטלניות, או שמא הגיע אל גבולות האוניברסלי, הרווה את שדה ההתפשטות האפשרי, וכשם שהחברות הפרימיטיביות נחרבו תחת ההתפרצות כי לא הצליחו להמשיך לשלוט בתהליך הקריסה, כך מתחילות התרבויות שלנו להיחרב תחת הקריסה, משום שלא הצליחו לשלוט בתהליך ההתפרצות ולאזן אותו.

הקריסה היא בלתי נמנעת, וכל המאמצים להציל את עקרונות המציאות, הציבירה והאוניברסליות, את עקרונות ההתפתחות הנובעים ממערכות מתפשטות, הם ארכאיים, רגרסיביים, נוסטלגיים. כולל כל אלה המבקשים לשחרר את האנרגיות הליבידינליות, האנרגיות הפלורליות, העוצמות הפרגמנטריות וכיוצא באלה. ה"מהפכה המולקולרית" מבטאת רק את השלב הסופי של "שחרור האנרגיות" (או של הפצת הסגמנטים, וכיוצא בזה) עד לגבולותיו האינפיניטיסימליים של שדה ההתפשטות שהשתייך לתרבות שלנו. הניסיון האינפיניטיסימלי של התשוקה, בעקבות הניסיון האינסופי של הקפיטל. פירוק מולקולרי שבעקבות התמלאותם המולרית²² של המרחבים והחברתי. הבלחים אחרונים של מערכת ההתפרצות, ניסיון אחרון לשלוט עדיין באנרגיה שבקצוות או להסיג את קצות האנרגיה (הלייטמוטיב הבסיסי שלנו) כדי להציל את עיקרון ההתפשטות והשחרור.

22. ["מול": יחידת מידה סטנדרטית המגדירה כמות חומר על פי מספר קבוע של חלקיקים. "מולר" הוא שם התואר הנגזר ממנה.]

אבל דבר לא יבלום את תהליך הקריסה, והברירה היחידה שנותרה היא בין קריסה אלימה וקטסטרופלית לבין קריסה רכה, בהילוך איטי. יש עקבות לאחרונה שבהן, לניסיונות שונים לשלוט בדחפים האנטי-אוניברסליסטיים החדשים, האנטי-ייצוגיים, השבטיים, הצנטריפטליים וכיוצא באלה: קהילות, אקולוגיה, צמיחת אפס, סמים – כל אלה שייכים ככל הנראה לרובד זה. אך אסור לשגות באשליות לגבי הקריסה הרכה. היא נידונה להיות בת חלוף ולהיכשל. מעולם לא היה המעבר ממערכות הקריסה למערכות ההתפרצות מאוזן: הדבר התבצע תמיד באלימות, וכל הסיכויים שגם המעבר שלנו אל הקריסה יהיה אליים וקטסטרופלי.